

# ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԱՄՈՒԼՆ ETHNIC MEDIA ՀԱՍԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱԽՈՐՔՈՒՄ

ՍԻԻԶԱՆՆԱ ԲԱՐՍԵԴԵԱՆ  
syuzanna.barseghyan@gmail.com

## ՄՈՒՏՔ

Որեւէ ժողովրդավար երկրի հիմնահոսանքային (mainstream) լրատուամիջոցների հաղորդագրություններում բնակչության էթնիկ կամ ցեղային ենթախմբերի, փոքրամասնությունների խմբերի ներկայացրածության ծավալը եւ բովանդակությունը յաճախ պայմանավորված են տուեալ երկրի քաղաքական, ընկերատնտեսական եւ մշակութային ուղենիշերով: Դրանք ընդհանրապես չեն արտայայտում էթնիկ խմբերի իրական շահերը, կանխամտածում էթնոմշակութային սահմաններ են գծում հիմնահոսանքային հասարակության պատկերացումներում եւ չեն ստեղծում բաարար հաղորդակցական միջավայր այդ ենթախմբերի համար:

Հիմնական լրատուամիջոցներից դուրս, էթնիկ ենթախմբի համար եւ նրանց կողմից եւ նրանց համար ստեղծված հաղորդատարածքի անհրաժեշտությունն աւելի բնորոշ է ընդհանրապես սփիւռքին, որն ունի կայուն համայնքներ ու հաստատություններ եւ գործադրում է ջանքեր՝ էթնոմշակութային ինքնության պահպանման ու վերարտադրման համար:

Որպէս «դասական սփիւռք» եւ «անպետություն իշխանություն»<sup>1</sup> հայկական սփիւռքը (Սփիւռք), ինքնակազմակերպման եւ էթնոմշակութային ինքնությունը պահպանելու նպատակով, ձեւաւորել է աւանդական սեփական հաստատություններ՝ կրօնական, կրթական, կուսակցական, բարեսիրական, մշակութային, մարզական, արհեստակցական, հայրենակցական, *լոբբիստական* եւն.: Դրանց շարքում յատուկ տեղ ունի տպագիր մամուլը, որի ստեղծումը մշտապես ուղեկցել է Սփիւռքի տարբեր հայօճախների ձեւաւորման պատմութեանը: Աշխարհի տարբեր երկրների գաղթածախներն աւանդաբար ստեղծել են հայկական մամուլ, ինչը վկայել է համայնքի կազմաւորման եւ կարողությունների զարգացման նոր փուլի եւ մակարդակի մասին: Այն ոչ միայն նպաստել է էթնոմշակութային արժէքների պահպանմանն ու տարածմանը, այլեւ նշանակալի դեր է խաղացել ներգաղթեալների ամէնօրեայ կեանքում, էթնիկ համայնքի միաւորման, ինքնակազմակերպման եւ տուեալ երկրում նրա դերի կարեւորման գործում, տարածել է համազգային գաղափարներ, հանդիսացել հասարակական-քաղաքական մտքի զարգացման հարթակ եւն.: Արդի շրջանում Սփիւռքում տեղի ունեցող փոփոխությունները, աւանդական հաստատությունների դերի փոխակերպումները,

<sup>1</sup> Kh. Tölölyan, "Rethinking Diaspora(s): Stateless Power in the Transnational Moment," *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 5(10):1996, էջ 3:

վերաբերում են էթնիկ հաղորդամիջոցների դերակատարութիւնը եւ անհրաժեշտ դարձնում դրա արդի ուսումնասիրութիւնները:

ԷԹՆԻԿ ՄԵԴԻԱՆ՝ ՈՐՊԷՍ ՀԱՅՕՃԱԽԻ ԸՆԿԵՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿՑՄԱՆ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐ

Էթնիկ հաղորդամիջոցների վերաբերեալ օգտագործուող եզրոյթների նախընտրութիւնը յաճախ կախուած է նրանից, թէ ինչպէս են տարբեր երկրների պետական եւ գաղթականական քաղաքականութիւնը, ինչպէս նաեւ գիտական շրջանակներն ընկալում մարդկանց ցեղային էթնիկ կամ կրօնական ծագմամբ պայմանաւորուած տարբերութիւնները, ըմբռնումները: Այդ պատճառով, միեւնոյն հանրակարգը (ինստիտուտ) նկարագրելու համար հետազօտողները օգտագործում են մի շարք եզրեր՝ «փոքրամասնութեան հաղորդամիջոցներ», «էթնիկ փոքրամասնութեան հաղորդամիջոցներ», «ներգաղթեալների հաղորդամիջոցներ», «տեղային կամ համայնքային հաղորդամիջոցներ», «սփիւռքեան հաղորդամիջոցներ» են.: Սակայն «էթնիկ հաղորդամիջոցներ» եզրոյթն ամենակիրառելին եւ համընդգրկունն է: Ինչպէս ձեռակերպում են Մացագանիսը եւ միւսները, «էթնիկ մեդիան լրատուամիջոց է, որն արտադրում է տարբեր երկրներում բնակուող ներգաղթեալների, ցեղային, էթնիկ, կրօնական եւ լեզուական փոքրամասնութիւնների, ինչպէս նաեւ տեղաբնիկների համար եւ նրանց կողմից»<sup>2</sup>:

Փոքրամասնութեան գոյատեւման ապահովման համար ուրիշ ի՞նչ լաւ ուղղամարտութիւն կարող է լինել, քան իրենց սեփական հաղորդամիջոցների զարգացումը, ինչը ներկայացնում է նրանց տեսակէտն իրենց լեզուով<sup>3</sup>: Էթնիկ խմբի համար հաղորդամիջոցների անհրաժեշտութիւնն առաջին հերթին սեփական արժէքներն ու մշակոյթը դրանում արտայայտելն է: Էթնիկ մեդիան փորձում է միջանկեալ տեղ գրաւել էթնիկութեան ու մշակոյթի լիովին պահպանման եւ ծայրայեղ ուժացման միջեւ: Այն նաեւ հանրային ոլորտում էթնիկ խմբի ներկայացուածութեան եւ նրա ճանաչման քաղաքական գործիք է, իր տարբերութիւնն ու առանձնայատկութիւնը շեշտելու իրաւունքի իրացում, համայնքի շահերի, տեղեկատուական կարիքի եւ նախընտրութիւնների արտայայտութիւն: Նման տեսանկիւններն արտայայտող եւ դրանց հետետող էթնիկ մեդիան կարող է համարուել յաջողակ եւ արդիւնաւետօրէն իր հաւաքականութիւնը ներկայացնող հաստատութիւն:

Դիտարկելով էթնիկ մեդիան բովանդակութեան տեսանկիւնից, կարելի է առանձնացնել երեք հիմնական գործառոյթ<sup>4</sup>.-

<sup>2</sup> M. D. Matsaganis, V. S. Katz, S. J. Ball-Rokeach, *Understanding Ethnic Media: Producers, Consumers, and Societies*, SAGE Publications Inc., Los Angeles-London-New Delhi, 2011, էջ 10:

<sup>3</sup> S. H. Riggins, *Ethnic Minority Media: An International Perspective*, էդ. S. H. Riggins, SAGE Publication, Inc., Newbury Park-London-New Delhi, 1992, էջ 3:

<sup>4</sup> Matsaganis, էջ 67:

- միաւորող (կապում է հայրենիքի (իսկ անհայրենիք փոքրամասնութիւնների դէպքում՝ սփռման սկզբնական տեղի) հետ՝ ներկայացնելով այնտեղ տեղի ունեցող լուրեր եւ իրադարձութիւններ)։

- կողմնորոշող (համարկում է ընդունող համայնքին՝ ծանօթացնելով համայնքի աղբիւրների հետ, տարածելով համայնքային կեանքի մասին պատմութիւններ, կողմնորոշում է նոր երկրում)։

- խորհրդանշական (տարածում է արժէքներ, գաղափարներ, պահպանում կամ ձեւաւորում է էթնիկ ինքնութիւնը)։

Էթնիկ հաղորդամիջոցների բովանդակութեան մէջ այս գործառոյթների առանձնացումը հնարաւորութիւն է տալիս դիտարկել էթնիկութեան պահպանման կամ ծուլման միտումները։ Յատկապէս կարելի է մեղիայի բովանդակութեան մէջ միաւորող եւ կողմնորոշող գործառոյթների միջեւ հասարակչութեան պահպանումը։ Որոշ էթնիկ մեղիաներ շեշտադրում են միաւորող գործառոյթը՝ կենտրոնանալով հայրենիքի, ծագման երկրի մասին տեղեկատուութեան վրայ եւ չտրամադրելով լուրեր, որոնք կ'օգնեն էթնիկ խմբի անդամներին համարկուել նոր համայնքում<sup>5</sup>։ Կամ հակառակը, իրականացնում են կողմնորոշող գործառոյթ, պատմում են համայնքի մասին՝ ապահովելով էթնիկ խմբի ներգրաւուածութիւնը, սակայն հեռացնելով հայրենիքի մասին գաղափարից։ Էթնիկ մեղիան համայնքի համար դառնում է «ուսուցանող»<sup>6</sup>։ Այն կարող է կողմնորոշել նորեկներին՝ համարկուելու նոյն էթնիկ եւ այլէթնիկ միջավայրին, սովորեցնել վարքականոններ, տեղեկացնել նոր հասարակութեան արժէքների վերաբերեալ։ Դրանով իսկ համայնքային մեղիան նպաստում է էթնիկ փոքրամասնութեանը՝ աւելի հեշտութեամբ համարկուել, ներառուել ընդունող հասարակութեան մէջ, կամ հակառակը՝ մեկուսանալ, արտամղուել նրանից։ Ցանկացած դէպքում այն դառնում է էթնիկ համայնքին միաւորող, համախմբող ուժ։ Ինչպէս նաեւ ինքնին կարող է արտացոլել համայնքի ընկերային փոփոխութիւնները։

Սակայն, մեր կարծիքով, էթնիկ հաղորդամիջոցների առաջնային դերը էթնիկ եւ մշակութային ինքնութեան պահպանումն ու ձեւաւորումն է։ Հետե-

---

<sup>5</sup> Այստեղ խօսքը մամուլի բովանդակութեան մէջ լուրերի համամասնութեան եւ դրա ազդեցութեան մասին է։

<sup>6</sup> Տե՛ս՝ Անդրանիկ Տազէսեան, «Լիբանահայ մամուլին ընտելացնող դերը նորահաստատ հայ գաղթականութեան (1927-1952)», *Լիբանանի հայերը (Բ.)*, գիտաժողովի նիսիւթ (14-16 Մայիս 2014), խմբ. Անդրանիկ Տազէսեան, Հայկազեան համալսարանի հրատ., Պէյրութ, 2016, էջ 63-92. նաեւ նոյնի՝ “Negotiating Armenian Identity in the Traditional Lebanese Armenian Media (1953-1975)” *Centennial of Greater Lebanon Constituting the Idea of a “Lebanese Identity”, Perspectives from the Lebanese Arts and Letters (Proceedings of the Symposium Organized on the Centennial of Greater Lebanon, February 5, 2021)*, ed. by Antranik Dakessian, Beirut, 2022, էջ 43-63։

աբար, էթնիկ մեդիայի հայեցակարգը սերտորեն կապուած է էթնիկ ինքնութեան հայեցակարգի հետ:

Ինչպէս ցոյց են տալիս ուսումնասիրութիւնները, էթնիկ ինքնութեան երեք փոխկապակցուած բաղադրիչներից՝ իմացական (գիտելիքներ էթնիկ մշակոյթի մասին), վարքային (էթնիկ խմբին պատկանելութիւնը ցուցադրող վարք) եւ զգայական (ինքնանոյնացում, էթնիկ խմբին պատկանելու զգացում), էթնիկ հաղորդամիջոցները - որպէս էթնիկ համայնքի հանրակարգ - առաւել մեծ ազդեցութիւն ունի վերջին բաղադրիչի վրայ՝ ամրապնդելով պատկանելութեան զգացումը<sup>7</sup>:

Էթնիկ ինքնութեան կառուցարկումը դիտարկում է որպէս *տրինամիք* գործընթաց, որը տեղի է ունենում անհատի կեանքի ողջ ընթացքում: Էթնիկ կենցաղացման եւ ինքնութեան ձեւաւորման վրայ ազդում են մի շարք գործօններ՝ ընտանիքը, էթնիկ հարեանութիւնը, էթնիկ ընկերութիւնը (ընկերային միջավայր), էթնիկ լեզուի տիրապետումը, սեռը եւն.: Տեղային էթնիկ միջավայրերն իրենց հերթին ստեղծում են պատումների ցանց, որի հիմնական աղբիւրներն են բնակիչները, համայնքի անդամները, սեփական կազմակերպութիւնները եւ էթնիկ մեդիան<sup>8</sup>:

Էթնիկ մեդիայի եւ ինքնութեան փոխներգործութեան գործընթացը միանշանակ չէ: Բազմաթիւ հետազոտութիւններ ցոյց են տալիս էթնիկ մեդիայի թէ՛ ծուլող, թէ՛ յոգնակիացնող դերը<sup>9</sup>: Մի շարք հետազոտութիւններ հաստատում են, որ էթնիկ մեդիան հիմնականում կատարում է ծուլող դեր՝ համոզելով էթնիկ համայնքին, որ նրանք ներգաղթելու ճիշտ որոշում են կայացրել, եւ օգնելով նրանց յարմարուել իրենց նոր միջավայրում<sup>10</sup>: Այլ հետազոտութիւններ եզրահանգում են, որ էթնիկ մեդիան գլխաւորապէս կատարում է յոգնակիացնող գործառոյթ՝ ամրապնդելով էթնիկ ինքնութիւնը, ձեւաւորելով համայնք, ներարկելով էթնիկ հպարտութիւն<sup>11</sup>, փոխանցելով մշա-

---

<sup>7</sup> Նոյն, էջ 71:

<sup>8</sup> S. J. Ball-Rokeach, "Overview of Main Metamorphosis Project Databases, 2005," [http://www.metamorph.org/images/uploads/Meta\\_Database\\_Book.pdf](http://www.metamorph.org/images/uploads/Meta_Database_Book.pdf) :

<sup>9</sup> F. A. Subervi-Velez, "The Mass Media and Ethnic Assimilation and Pluralism: A Review and Research Proposal with Special Focus on Hispanics," *Communication Research*, 13(1):1986, էջ 71-96:

<sup>10</sup> R. E. Park, *The Immigrant Press and Its Control*, Harper & Brothers Publishers, New York; London, 1922. նաեւ՝ L. Lam, "The Role of Ethnic Media for Immigrants: A Case Study of Chinese Immigrants and Their Media in Toronto," *Canadian Ethnic Studies, Calgary*, 12(1):1980, էջ 74-92:

<sup>11</sup> M. A. Johnson, "How Ethnic Are U.S. Ethnic Media: The Case of Latin Magazines," *Mass Communication and Society*, 3(2-3):2000, էջ 229-48:

կոթային խորհրդանիշեր, որոնք իրաականացնում եւ հաստատում են իրենց մշակութային արժէքները<sup>12</sup>:

Էթնիկ մեդիան կարեւոր դեր է խաղում էթնիկ խմբի գործունէութեան ծիրում՝ արտայայտելով հաաքականութեան հակադրութիւնը կամ միասնութիւնը, ամրացնելով էթնիկ խմբի գիտակցութիւնը՝ քարոզելու էթնիկ խմբի ընդհանուր քաղաքական շահերը<sup>13</sup>: Յատկանշական է, որ էթնիկ մեդիան կենտրոնանում է այն թեմաների վրայ, որոնք շրջանառում են էթնիկ համայնքի դրական կերպարը, ստեղծում փոքրամասնութեան նորութիւնների օրակարգ եւ քիչ ուշադրութիւն են դարձնում այն պատմութիւններին, որոնք համայնքը ներկայացնում են բացասական լոյսի ներքոյ: Աւելին, էթնիկ մեդիան օգնում է պայքարել էթնիկ փոքրամասնութեան բացասական պատկեր ներկայացնող զանգուածային մեդիայի դէմ՝ մատուցելով էթնիկ խմբին օժանդակող հակազաղափարախօսութիւն<sup>14</sup>: Էթնիկ մեդիան գործում է որպէս օգնական՝ յայտարարելով տեղական համայնքային իրադարձութիւնները: Վերջապէս, էթնիկ մեդիան մատուցում է լուրեր հայրենիքի մասին, ի տարբերութիւն զանգուածային մեդիայի: Միանշանակ է, որ էթնիկ մեդիան տարածում է գաղափարախօսութիւն, ինչը շատ օգտակար է էթնիկ խմբի առանձնայատկութիւնների պահմանման եւ վերարտադրման համար:

Ակնյայտ ժիր բնոյթին զուգահեռ էթնիկ մեդիայի յոգնակիացնող գործառոյթն իրականացում է նաեւ ոչ-ակնառու ձեւերով: Դրանցից առաջինը էթնիկ մեդիայի խորհրդանշական ներկայութիւնն է: Էթնիկ մեդիա կազմակերպութիւնների սոսկ ներկայութիւնը խորհրդանշականօրէն հաստատում է էթնիկ խմբերի տեղը հիմնական հասարակութեան մէջ: Երկրորդը, էթնիկ մեդիան ուժեղացնում է էթնիկ խմբին՝ օգտագործելով էթնիկ լեզուն<sup>15</sup>: Պահպանելով լեզուն՝ էթնիկ մեդիան ազդում է մշակութային փոխանցումի վրայ եւ ամրացնում էթնիկ կապերը<sup>16</sup>: Այն նաեւ տրամադրում է խորհրդանիշեր եւ դերային մոտէլներ, ամրապնդում էթնիկ պատկանելութեան զգացումը:

Էթնիկ մեդիան ամէնօրեայ գործառնութեանց սիրտն է, որն արտադրում եւ փոփոխում է էթնիկ ինքնութիւնը եւ մշակոյթը, մասնակցում էթնիկ հաաքականութիւններին յուզող քննարկումներին, օժանդակում լայն ընկերաբանական գործընթացներին, ինչպէս նաեւ ինքնին կարող է հանդիսանալ հա-

---

<sup>12</sup> V. Barrera, D.D. Bielby, "Places, Faces, and Other Familiar Things: The Cultural Experience of Telenovela Viewing among Latinos in the United States," *The Journal of Popular Culture*, 2001:34, էջ 1-18. նաեւ՝ Mayer, էջ 479-95:

<sup>13</sup> Johnson:

<sup>14</sup> M. Mathani, "Representing Minorities: Canadian Media and Minority Identities," *Canadian Ethnic Studies*, Calgary, 33(3):2001, էջ 99-133:

<sup>15</sup> Riggins:

<sup>16</sup> Johnson:

մայնքի ընկերային փոփոխությունների ցուցիչ<sup>17</sup>: Այն արտացոլում է սփիւռքերի մարտահրավերները, համարկումը, ծուլումը, հատուածականութեան/ծայրահեղականութեան դրսևորումները ընդունող հասարակութիւնում:

Էթնիկ համայնքի կողմից մեդիայի օգտագործումը փոփոխում է անհատական ինքնութիւնները, ներագդում համայնքի ձեւաւորման եւ, իվերջոյ, հաւաքական գործողութեան վրայ: Ինքնութիւնը ձեւաւորում է մեդիայում՝ որպէս իրադարձութիւնների պատմման խօսոյթային արդիւնք: Մեդիան տրամադրում է ինքնութեան կէտեր՝ նշելով խորհրդանշական սահմանները, վերամիաւորելով մշակոյթները կորսուած վայրերի հետ եւ իրագործելով յիշողութեան, առասպելների, փնտռելու եւ վերաբացայայտելու ցանկութիւնները<sup>18</sup>: Այն միաւորում է էթնոսի յիշողութիւնը, յառաջացնում նրա հաւաքական պատկերացումները ինքնութեան տարբեր հարցերի շուրջ հատուածականութեան եւ ցրուածութեան թուացեալ կապուածութեան փորձը<sup>19</sup>: Նման պատկերացումներն ընդգծում են անհատական ինքնութիւնների մշակոյթի, աշխարհագրութեան, պատմութեան ընդհանրական երեսակները, որոնք կամրջում են շատ ցրիւ անհատներին «երեսակայական համայնքի» մէջ<sup>20</sup>:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ, ԹԵՀՐԱՆԻ ԵՒ ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ ՀԱՅՕՃԱԽՆԵՐԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ «ETHNIC MEDIA»Ի ՀԱՅԵՏԱԿԱՐԳՈՎ

Էթնիկ մեդիայի համեմատական ուսումնասիրութիւնները ցոյց են տալիս, որ չնայած ընդհանրութիւններին, գոյութիւն ունեն տարբեր էթնիկ խմբերի՝ էթնիկ մեդիա ստեղծելու, զարգացնելու, մեդիա բովանդակութեան եւ սպառման առանձնայատկութիւններ: Դրանք կախուած են թէ՛ էթնիկութիւնից, թէ՛ էթնիկ փոքրամասնութեան խմբի ձեւից եւ թէ՛ ընդունող երկրի իրայատկութիւններից: Բացի ընդունող երկրների միջավայրերի տարբերութիւնից եւ նրանցում էթնիկ խմբերի առանձնայատկութիւններից, կարելի է նաեւ էթնիկ խմբի ձեւը՝ ազգային փոքրամասնութիւն, գաղթականներ, սփիւռք եւն., ինչպէս նաեւ մեդիա ստեղծելու նրանց աւանդոյթը: Անգամ նոյն երկրի, նոյն բնակավայրի մեդիա միջավայրում տարբեր էթնիկ խմբեր դրսևորում են մեդիա սպառման եւ արտադրման տարբեր վարքաձեւ:

Տեղային, ազգային եւ անդրազգային սփիւռքեան մեդիան ձեւաւորում է տարածական ենթախորք, որտեղ սփիւռքի համայնքները, խմբերը ապրում

<sup>17</sup> Y. Shi, "Identity Construction of the Chinese Diaspora, Ethnic Media Use, Community Formation, and the Possibility of Social Activism," *Journal of Media & Cultural Studies*, 19(1):2005, էջ 55-72:

<sup>18</sup> Նոյն:

<sup>19</sup> S. Hall, *Cultural Identity and Diaspora, Contemporary Postcolonial Theory: A Reader*, ed. P. Mongia, London-New York-Arnold, 1996, էջ 110-21:

<sup>20</sup> B. Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Verso, London-New York, 1983:

եւ պատկերացնում են իրենց սփիւռքեան տարածութիւնը: Բախուելով տարբեր մեդիաների արտադրման, սպառման եւ ընկալման հետ, ձեւաւորում է սփիւռքեան մեդիայի մշակոյթը: Կան տարբեր ոլորտներ, որոնցում վերոյիշեալ տիեզերականութիւն-մասնայատկութիւն յարացոյցը արդիական է դառնում սփիւռքեան մեդիայի մշակոյթի համար: Դրանցից շատերը կապուած են սփիւռքի քաղաքականութեան եւ մեդիա ունենալու փորձի հետ:

Մեր կողմից դիտարկուած երեք հայօճախներից երկուսում՝ Մոսկուայում եւ Լոս Անճելըսում, էթնիկ մեդիա դաշտի համեմատական ուսումնասիրութիւնների օրինակները ցոյց են տալիս ժամանակակից հայկական մեդիայի կարեւորութիւնը հայօճախի համար:

Այսպէս, ԱՄՆ Լոս Անճելըսի Կլենտէյլ քաղաքի երեք հիմնական էթնիկ խմբերի՝ անկլօամերիկացիների, լատինամերիկացիների եւ հայերի շրջանում կատարուած համեմատական ուսումնասիրութիւնը<sup>21</sup>, որի նպատակն էր պարզել հայօճախում էթնիկ մեդիայի դերը, մասնատրապէս՝ ինչպէս են վերոնշեալ էթնիկ խմբերը ստանում տեղեկատուութիւն իրենց համայնքի մասին, ցոյց է տալիս, որ երեք էթնիկ խմբերի միջեւ գոյութիւն ունեն ակնյայտ հաղորդակցական տարբերութիւններ: Այսպէս, հայերի շրջանում էթնիկ մեդիայից օգտուելու յաճախականութիւնն աւելի մեծ է՝ հիմնական եւ էթնիկ մեդիայի սպառման յարաբերակցութեան համեմատութեամբ: Ի տարբերութիւն լատինամերիկացիների եւ անկլօամերիկացիների, հայերը հայօճախի մասին ամենաքիչ տեղեկութիւնն են ստանում միջանձնային ցանցի եւ համացանցի միջոցով<sup>22</sup>:

Ժամանակակից Ռուսաստանում էթնիկ մեդիայի հանրային դերի մասին կատարուած համեմատական ուսումնասիրութեան մէջ կարող ենք տեսնել հայկական մամուլին (*Ноев Ковчег, Новые Вавилон, Еркрас*) վերագրուող դերը<sup>23</sup>: Մեր հետազոտութեան մէջ, դիտարկելով էթնիկ մամուլը որպէս Ռուսաստանում էթնիկ համայնքների (հայկական, հրէական, ադրբեջանական, գերմանական, ֆիննական, քրդական են.) ուսումնասիրման աղբիւր, բացայայտուել է նրանց գործառոյթները հին եւ նոր ձեւաւորուող սփիւռքեան եւ էթնիկ համայնքներում: Ըստ հետազոտութեան տուեալների, հայկական մամուլն կատարում է կազմակերպական եւ համախմբող դեր: Չնայած Ռուսաստանում հայ հաւաքականութեան բազմազանութեանը եւ ցրուածու-

<sup>21</sup> “Overview of Main Metamorphosis Project Databases, Annenberg School for Communication,” University of Southern California/ S.J. Ball-Rokeach, Principal Investigator, 2005.

[http://www.metamorph.org/images/uploads/Meta\\_Database\\_Book.pdf](http://www.metamorph.org/images/uploads/Meta_Database_Book.pdf) :

<sup>22</sup> Տե՛ս՝ ծանօթ. 19:

<sup>23</sup> В. К. Малькова, *Мобилизация этнических сообществ в современной России: По материалам этнических СМИ* (Վ. Կ. Մալկովա, *Էթնիկ հանրոյթների համախմբումը ժամանակակից Ռուսաստանում*. ըստ էթնիկ ՁԼՄների նիւթերի), Մոսկուա, ԷԱԻ ՌԳԱ, 2011:

թեանը, հայկական տեղեկատուական տարածությունը օգնում է համակարգել նրանց համազգային խնդիրների լուծման ջանքերը:

Իրանում հիմնական լրատուամիջոցները պետական են, ազգային-կրոնական փոքրամասնություններն ունեն սահմանափակ ներկայացուցչություն տեղային հեռուստա- եւ ռադիոթողարկումներում: Ինչպէս ցոյց են տալիս ուսումնասիրությունները, փոքրամասնությունները հիմնական մեդիայում ներկայացուած են «վատ» նորությունների, երբեմն՝ ծաղրական ձեւով<sup>24</sup>: Ակնյայտ է, որ այս իրավիճակում առաւել պահանջուած է դառնում էթնիկ կամ կրօնական, այդ թւում՝ հայկական մամուլը:

Սփիւռքեան համայնքների համար էթնիկ մեդիայի դերն առաւել նշանակալի է, քանի որ այդ էթնիկ խմբերը ստեղծում են հաստատություններ եւ ջանքեր են գործադրում էթնիկութեան պահպանման համար, նրանց յատուկ է, այսպէս կոչուած, սփիւռքեան ինքնութիւնը:

Սփիւռքն ունի աւանդական սեփական համայնքային հաստատութիւններ, որոնց նպատակն է պահպանել եւ զարգացնել էթնօմշակութային ինքնութիւնն այլէթնիկ միջավայրում: Այդ հաստատութիւնները կոչուած են նաեւ կարգաւորելու էթնօսի կեանքն օտար միջավայրում, նպաստելու ընդունող հասարակութեան մէջ այդ խմբի անդամների առաւել դիրքի համարկմանը: Այդ կազմակերպութիւնների շարքում հարկ է ընդգրկել նաեւ էթնիկ մեդիան, որն էական դեր ունի էթնիկ ինքնութեան պահպանմանը նպաստող «տարբերութիւնների տարածութեան»<sup>25</sup> ձեւաւորման գործում:

Էթնիկ մեդիայի տարատեսակ ձեւերի առումով, հետազօտութեան մէջ առանձնացրել ենք մամուլը, քանի որ Սփիւռքն ունի մամուլի հարիւրամեակների պատմութիւն<sup>26</sup>: Յատկանշական է, որ գրեթէ բոլոր հայօճախների ձեւաւորման պատմութիւնը մշտապէս ուղեկցուել է մամուլի ստեղծմամբ: Աշխարհի տարբեր երկրներում ձեւաւորուած հայօճախներն աւանդաբար ստեղծել են էթնիկ մամուլ, ինչը վկայել է համայնքի կազմաւորման եւ կարողութիւնների զարգացման՝ Սփիւռքին բնորոշ ընդհանուր օրինաչափութիւնների մասին: Այն ոչ միայն նպաստել է էթնօմշակութային արժէքների պահպանմանն ու տարածմանը, այլեւ նշանակալի դեր է կատարել հայօճախի ներկայացուցիչների ամէնօրեայ կեանքում, հայօճախի ինքնակազմակերպման եւ տուեալ երկրում նրա դերի կարեւորման գործում: Հայ մամուլը կարեւոր դեր է խաղացել աշխարհով մէկ սփռուած հա-

<sup>24</sup> A. Tamandehrou, "Role of Media in Empowering the Ethnic Minority of Iran: An Overview," *Journal of Socio-Cultural Change*, 1(1):2014, էջ 118-27:

<sup>25</sup> V. Sahakyan, "Between Host-Countries and Homeland: Institutions, Politics and Identities in the Post-Genocide Armenian Diaspora (1920s to 1980s)," Ph.D. Dissertation, the University of Michigan, 2015:

<sup>26</sup> Առաջին հայկական մամուլը՝ *Ազդարար* ամսագիրը լոյս է տեսել Հնդկաստանի Մատրաս քաղաքում 1794ից 1796 (Մ. Մխիթարեան, *Հայերէն առաջին պարբերականը եւ նրա խմբագիրը*, ԵՊՀ հրատ., Երեւան, 2016 էջ 5):

յերի ամէնօրեայ կեանքում, ընդունող երկրի հասարակութեան մէջ նրանց համարկման, ինքնութեան պահպանման եւ Հայրենիք-Սփիւռք յարաբերութիւնների սերտացման գործում: Պատահական չէ, որ մամուլը եւ տպագրութիւնը զարգացել են զարթօնքի, գաղափարախօսութիւնների տարածման կենտրոններում՝ Թբիլիսի, Փեթերպուրկ, Մոսկուա, Պոլիս, Վենետիկ, Վիեննա եւ այլուր: Սփիւռքի մամուլն արտացոլում է հայօճախի քաղաքական, ընկերատնտեսական, մշակութային կեանքի ընթացիկ վիճակը, փոփոխութիւնները եւ մարտահրաւերները, խնդիրներն ու սպասումները: Հետեապէս, մամուլը հայօճախների յետահայեաց ուսումնասիրութեան եւ Սփիւռքի ճանաչման կարեւոր աղբիւր է:

Ռուսաստանում առաջին հայերէն պարբերականը՝ *Արեւելեան ծանուցում*, լոյս է տեսել 1816ին, Աստրախանում: Յետագայում Ռուսաստանում հրատարակուել է շուրջ 90 պարբերական<sup>27</sup>: Իրանում առաջին հայերէն պարբերականը՝ *Շաիդ*՝ 1894ին, Թեհրանում: Այնտեղ, ցարդ հրատարակուել է անլի քան 80 հայերէն պարբերական<sup>28</sup>: ԱՄՆում, Ճրջրգի Սիթիում 1888ին լոյս է տեսել առաջին հայերէն պարբերականը՝ *Արեգակը*: Յայտօր լոյս է տեսել անլի քան 300 պարբերական<sup>29</sup>: Ներկայումս Ռուսաստանում (Մոսկուա եւ Քրասնոտար) լոյս է տեսնում 2 պարբերական:

Իրանում հիմնական հայկական պարբերականը մէկ օրաթերթ է՝ *Ալիք*, որը լոյս է տեսնում Թեհրանում:

Ամենաբազմազանը եւ մեծաքանակը ԱՄՆում, մասնատրապէս՝ Լոս Անճելըսում լոյս տեսնող պարբերականներն են: Կուսակցութիւններից, մշակութային եւ բարեգործական խոշոր կազմակերպութիւններից բացի, պարբերականներ են հրատարակում նաեւ եկեղեցական կառոյցները, զանազան միութիւններ, առանձին անհատներ:

ՄԱՄՈՒԼ, ԷԹՆԻԿ ՄԱՄՈՒԼ ԵՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ներկայումս հակառակ մեղիայի ժամանակակից ձեւերի, Սփիւռքի համար դեռեւս շարունակում է առանձնայատուկ դեր ունենալ մամուլը: Չնայած տեղեկատուութեան աղբիւրների բազմազանութեանն ու արագութեանը, սփիւռքեան տեղեկատուական դաշտը շարունակում է ունենալ իր սեփական մամուլը: Սփիւռքի մամուլը, ձեւաւորելով հայկական տեղեկատուական դաշտ, ստանձնում է յատուկ գործառոյթ՝ հայրենիքի հետ կապի պահպանման, Հայաստանի ու Սփիւռքի մասին տեղեկատուութեան եւ դրանց կերպարի ձեւաւորման, ազգային գաղափարների ու արժէքների, էթնիկ ու մշակութային ինքնութեան պահպանման եւ վերարտադրման գործում:

<sup>27</sup> Հայ սփիւռք հանրագիտարան, գլխ. խմբ. Յ. Այվազեան, Հայկ. հանրագիտարան. հրատ., Երեւան, 2003, էջ 500:

<sup>28</sup> Նոյն, էջ 263:

<sup>29</sup> Նոյն, էջ 77:

Ուստի, չնայած հայոճախների ընկալումների տարբերություններին, Սփիոքի մեդիան համարելով էթնիկ, այն կը դիտարկենք «էթնիկ մեդիա» հայեցակարգի ենթախորքում՝ օգտագործելով էթնիկ կամ սփիոքեան մեդիա եզրերը, եւ՝ էթնիկ կամ սփիոքեան մամուլ ձեակերպումները:

Ունենալով էթնիկ մեդիային բնորոշ գործառոյթներ, Սփիոքի մեդիան ունի իր առանձնայատկութիւնները: Դրանց շարքում առաջին հերթին հարկ է առանձնացնել, որ մեդիան Սփիոքին բնորոշ ասանդական հաստատութիւն է: Այն ցոյց է տալիս համայնքի նշանակալի ներկայութիւնը ընդունող երկրում, ինչպէս նաեւ ապահովում է էթնիկ ինքնագիտակցութեան բարձր մակարդակ ունեցող Սփիոքի էթնօմշակութային արժէքների պահպանման տեղեկատուական պահանջը: Առանձնայատկութիւններից է նաեւ Սփիոքի բազմազանութեան եւ ցրտածութեան պարագայում գրեթէ բոլոր հայոճախներում մամուլի առկայութիւնը եւ, չնայած բովանդակային տարբերութիւններին, ընդհանրական տեղեկատուութեան առկայութիւնը:

Սփիոքի մեդիայի ուսումնասիրութիւնը հնարաւորութիւն է տալիս բացայայտել այն բովանդակութիւնը, որը ձեւաւորում եւ տարածում է մեդիա դաշտում եւ թոյլ է տալիս պարզել տուեալ էթնիկ խմբի հիմնախնդիրները տուեալ ժամանակահատուածում, էթնիկ խմբի եւ նրա նոր անդամների համարկումը նոր հասարակութեան մէջ, հակադրութիւնը ուժացման գործընթացին, ջանքերի համախմբում եւ համերաշխութիւն համագգային եւ հաւաքական խնդիրների լուծման գործում:

Հայոճախները, ունենալով ձեւաւորման առանձնայատուկ պատմութիւններ, տարբեր պայմաններում կենսագործունէութեան իւրայատկութիւններ, բազմազան համայնքային եւ տարածական կառուցումը, ցոյց են տալիս օտարագգի միջավայրերում նոյն էթնօսի տարբեր խմբերի առանձնայատկութիւններն ու ընդհանրութիւնները: Ընդունող երկրի եւ հայոճախի ընկերային հաստատութիւնների ագդեցութեամբ եւ ընկերաքաղաքական կառոյցի պայմաններում ձեւաւորում են սփիոքեան ինքնութիւն, հայոճախի ինքնակազմակերպման եւ ագդեցիկութեան տարբեր աստիճաններ:

Այսպէս - այս երեք հայոճախների պարագային - ԱՄՆում Սփիոքը համարում է ամենակազմակերպում եւ ագդեցիկ, իսկ Ռուսաստանի հայկական սփիոքը՝ ինքնակազմակերպման ցածր մակարդակ ունեցող հայոճախներից մէկը, չնայած իր առաւել նշանակալի մարդկային եւ տնտեսական ներուժին: Իրանի հայոճախն ունի ներհամայնքային ինքնակազմակերպման բարձր աստիճան, սակայն կրօնական փոքրամասնութիւնների հանդէպ վարուող եւ երկրում առկայ առարկայական պատճառներով այն չի կարող լայնօրէն դրսեւորուել նաեւ բնակութեան երկրի ընկերաքաղաքական շրջանակներում:

Հայոճախների նման անհաւասարաչափութիւնը պայմանաւորում է էթնիկ համայնքները բնորոշող մի շարք յատկանիշերով, ինչպիսիք են մարդկային ներուժը, կազմակերպութիւնների ներգրաւումութիւնը, ընկեր-

րային կամ համայնքային հաստատությունները են.: Այս շարքում կարելի է տեղ է զբաղեցնում նաեւ հայկական մեդիան:

Սոյն յօդուածում օգտագործուել է հայկական մամուլի ուսումնասիրութիւն<sup>30</sup> երեք հայօճախների մէկական պարբերականի օրինակով. *Ասպարէզ* (Լոս Անճելըս), *Ալիք* (Թեհրան) եւ *Hoos Koochee* (Մոսկուա): Հետազօտութեան հիմնական նպատակն է բացայայտել էթնիկ մամուլի դերը արդի Սփիւռքում՝ ինքնութեան կառուցակցման եւ հայօճախի ընկերաբանական գործընթացներում: Քաղաքներն ընտրուել են որպէս մի շարք ցուցանիշներով բացառապէս տարբերուող համայնքներ: Պարբերականների ընտրութեան չափորոշիչները - ունենալով ընդհանուր սկզբունքներ - տարբեր են հայօճախներից իրաքանչիւրի համար, ինչը թելադրում է նրանց առանձնայատկութիւններով: Ընտրութեան ընդհանուր սկզբունքներն են՝ գործունէութեան երկարատեւութիւն, հանրաճանաչութիւն, տպաքանակ կամ զանգոաձայնութիւն, ազդեցիկութիւն, բովանդակութիւն են.: Հետազօտութիւնն իրականացուել է բովանդակութեան վերլուծութեան մեթօդով, մեդիայի ուսումնասիրման քննական ասանդոյթի շրջանակներում<sup>31</sup>: Վերլուծութեան են ենթարկուել 3 պարբերականների վեց տարուայ (2005-10) հրապարակումները: Ընդհանուր առմամբ, ներկայացուցչական ընտրանքով վերլուծուել է թերթերի 312 համարի 4635 յօդուած: Վերլուծութեան համար առանձնացուել են երկու տասնեակից անելի ցուցիչներ:

Պարբերականների բովանդակութեան վերլուծութիւնը ցոյց է տալիս, որ տարբեր հայօճախներում մամուլն ունի իր դերակատարման առանձնայատկութիւնները: Ակնյայտ են Մոսկուայի, Լոս Անճելըսի եւ Թեհրանի հայօճախների ինքնակազմակերպման, համարկմանն ու ազդեցիկութեան աստիճանների տարբերութիւնները, որոնք արտայայտուած են նաեւ մամուլի միջոցով: Տարբեր են նաեւ հայօճախների համար մամուլի՝ որպէս ընկերային հաստատութեան կարելորութիւնը:

Սփիւռքի մամուլի բովանդակութեան մէջ դիտարկենք միքանի ցուցանիշ: Առաջինը պայմանականօրէն անուանենք հայկական եւ հիմնական տեղեկատուութեան յարաբերակցութիւն: Հետազօտութեան մէջ «հայկական թեմաներ» են համարուել ՀՀին, ԼՂՀին, Սփիւռքին, ընդհանրապէս

<sup>30</sup> Հետազօտութիւնն իրականացուել է ՀՀ ԳԱԱ հնագիտութեան եւ ազգագրութեան ինստիտուտի Սփիւռքի հետազօտութիւնների բաժնի կողմից, «Սեփական եւ այլազգի միջաձայրում հայերի համեմատական հետազօտութեան հիմնական ուղղութիւնները. ուսումնասիրութեան խնդիրներն ու հեռանկարները» պետական նպատակային ծրագրի շրջանակներում:

<sup>31</sup> Հետազօտութեան մեթօդաբանութեան մասին առաւել մանրամասն տե՛ս՝ Ս. Բարսեղեան, *Հետազօտութեան մեթօդի ընտրութեան հիմնաւորումը. Հայրենիք-Սփիւռք առնչութիւնները հայկական մամուլում. Հայաստանի եւ Սփիւռքի թերթերի կոնտենտ աւանդի*, խմբ. Ռ. Կարապետեան, «Գիտութիւն» հրատ., Երեւան, 2012, էջ 26-43:

հայրությանը կամ որեւէ հայ անհատի վերաբերող նիւթերը, իսկ «հիմնական թեմաներ» են համարուել ընդունող երկրի մասին եւ միջազգային տեղեկատուութիւնը:

Երեք թերթերի նիւթերի ընդհանուր ծաւալի մէջ հայկական թեմաների տեսակարար կշիռը, ընդհանուր առմամբ, մեծամասնութիւն է: Սակայն այդ ցուցանիշը տարբեր է իւրաքանչիւր թերթի համար. հայկական թեմաներով յօդաւանդների ծաւալը *Ասպարէզում* մօտ 74 տոկոս է, *Ալիքում*՝ 67 տոկոս, իսկ *Խոս Կոս*-ւում 48 տոկոս: Հայկական թեմաներում ՀՀ-ին վերաբերող նիւթերը գերակշռում են բոլոր երեք թերթերում: Սփիւռքին կամ տուեալ հայօճախին վերաբերող տեղեկատուութիւնը զգալիօրէն զիջում է հայաստանեան լրատուութեանը: Բոլոր թերթերն ամենաքիչն անդրադարձել են Հայրենիք-Սփիւռք յարաբերութիւններին: Այսպէս, չնայած *Խոս Կոս*-ւում հայկական լրատուութեան անելի փոքր ծաւալին, մեծամասնութիւնը (81%) ՀՀ-ի մասին է: *Ասպարէզում* եւ *Ալիքում* ՀՀ լրատուութիւնը 64-65 տոկոս է, իսկ հայօճախի՝ 29-30: Այսպիսով, հայկական մամուլն ակնյայտօրէն շեշտադրում է իր միատրոդ գործառնոյթը:

Այս համեմատութիւնից պարզ է դառնում, որ որքան կայացած է տուեալ հայօճախը, ունի կայացած հաստատութիւններ, ներքին հաւաքական կեանք, այնքան անելի շատ է քննարկում, կարեւորում սեփական խնդիրները, որոնք տեղ են գտնում մամուլում: Եւ իսկապէս, դիտարկուած հայօճախներից, ամենակայացածը Թեհրանի հայօճախն է, ապա՝ Լոս Անճելըսիւնը, իսկ Մոսկուայիւնը՝ դեռեւս ոչ-այնքան: Այս ցուցանիշը պայմանաւորում է նաեւ մամուլի բովանդակութեան մէջ հայկական եւ հիմնական նիւթերի համամասնութեամբ: Այսպէս, որքան Մոսկուայի հայօճախն ունի ցածր ինքնակազմակերպման աստիճան, այնքան քիչ է ներկայացնում հայօճախի պատմութիւններ եւ այնքան շատ՝ հիմնական (ոչ-հայկական) տեղեկատուութիւն: Թեհրանի եւ Լոս Անճելըսի թերթերն ունեն գրեթէ հաւասար համամասնութիւն Հայրենիք-Սփիւռք ուղղուածութեան մէջ: Սակայն, ելնելով ընդունող երկրի մեղիա դաշտի եւ այլ առանձնայատկութիւններից, *Ալիքը* մի փոքր անելի շատ է ներկայացրել երկրի լուրերը:

Հայկական նիւթերի ծաւալը մամուլում ցոյց է տալիս նաեւ տուեալ հայօճախի՝ տեղեկատուութիւն ստանալու պահանջները. եթէ Մոսկուայի հայ համայնքն անելի քիչ կարիք ունի հայկական տեղեկատուութեան, ապա Թեհրանի եւ Լոս Անճելըսի հայօճախներն էթնիկ մամուլից ակնկալում են հենց հայկական լրատուութիւն: Միա կողմից, այս ցուցանիշը կարող է յուշել էթնիկ մեղիայի ազդեցութեան աստիճանի մասին: Կարելի է գործօն է նաեւ ընդունող երկրի մեղիա դաշտի եւ դրանում էթնիկ խմբին ներկայացնելու առանձնայատկութիւնը:

*Խոս Կոս*-ւ պարբերականի հայաստանեան նիւթերը անելի շատ անդրադարձել են ՀՀ ներքին խնդիրներին (61%), քան նրա արտաքին քաղաքականութեանն ու միջազգային յարաբերութիւններին (50%): Նոյնը Սփիւռ-

քի մասին նիւթերի համամասնութեան դէպքում է. համայնքի եւ, ընդհանուր առմամբ, Սփիւռքի մասին տեղեկատուութիւնը գերակշռում է (18%) բնակութեան երկրի հետ հայօճախի յարաբերութիւնների նիւթերին (5%):

Ասպարէզում ՀՀ թեմաների 51%ը վերաբերում է երկրի միջազգային յարաբերութիւններին ու արտաքին կապերին, 23%ը՝ բուն ՀՀ խնդիրներին: Հայօճախի ներքին խնդիրներն ու Մ. Նահանգների հետ յարաբերութիւնները լուսաբանուել են համապատասխանաբար՝ 18% եւ 16%ով:

Ալիքի համարներում ՀՀ-միջազգային յարաբերութիւնների թեմաները 53% են, ՀՀի վերաբերեալ թեմաները՝ 22%, հայօճախ-բնակութեան երկիր փոխյարաբերութիւնները՝ 18%, ներհամայնքային կեանք ու Սփիւռք՝ 16%:

Մամուլի հայկական տեղեկատուութեան բովանդակութեան մէջ կարեւոր է նաեւ լուսաբանող թեմաների տեսակը: Տիպաբանել ենք թեմաներն ըստ հետեւեալ ոլորտների.- քաղաքական, տնտեսական, ընկերաբանական, իրաական, մշակութային (ներառեալ՝ հոգեւոր, գիտակրթական), բարեգործական, ազգային: Ուսումնասիրուած 3 թերթերում այս թեմաների համամասնութիւնը տարբեր է, սակայն բոլորի համար հայկական թեմաների առաջատարները քաղաքականն ու մշակութայինն են:

Ամենածաւալուն՝ քաղաքական թեմաներով նիւթերն ամենաբազմազանն ու լայնաշերտն են: Քաղաքական թեմաները, կազմելով մեծամասնութիւն եւ լինելով տեղեկատուական դաշտի ուշադրութեան կենտրոնում, աւելի մեծ սպառում ու ազդեցութիւն ունեն լսարանի վրայ: Եթէ հաշուի առնենք նաեւ այն, որ քաղաքական թեմաները հիմնականում վերաբերում են ՀՀին, ապա ակնյայտ է դառնում, որ Սփիւռքի ժամանակակից մամուլը Հայրենիքի ընկալումը միատրում է Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքականութեան շուրջ, ինչպէս նաեւ փորձում է զուգահեռել Սփիւռքի օրակարգն այդ քաղաքականութեանը: Տուեալները ցոյց են տալիս Սփիւռքի հետաքրքրուածութիւնը ՀՀի թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին քաղաքականութեամբ: Անշուշտ, իրաքանչիւր հայօճախ առաւելապէս հետաքրքրուած է իր երկրի հետ ՀՀ յարաբերութիւններով: Սակայն ընդհանուր ուշադրութիւն կայ ՀՀի արտաքին յարաբերութիւններով միջազգային կապերով եւ համագործակցութիւններով՝ այս առնչութիւնների ենթախորքում դիտարկելով նաեւ ազգային հարցերը, մասնատրապէս՝ Հայոց Յեղասպանութեան ճանաչումը եւ դարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորումը: Սփիւռքի քաղաքական գործունէութիւնը, ի տարբերութիւն ՀՀի, ներկայացում է բաւականին նեղ եւ փոքրածաւալ:

Մամուլում Սփիւռքն առաւելապէս ներկայանում է մշակութային թեմաների շրջանակներում: Հանդիսանալով Սփիւռքում ինքնութեան պահպանման հիմնական գործօն, մշակոյթը, եկեղեցին, կրթութիւնը մամուլի ուշադրութեան կենտրոնում են: Մամուլի բովանդակութեան մէջ մշակութային տեղեկատուութեան խճանկարը բաւականին բազմազան է: Այդ նիւթերը կարելի է խմբաւորել հետեւեալ թեմաների մէջ.- կրօն, եկեղեցի,

մշակութային արժեքների պահպանում եւ/կամ ոչնչացում, մշակութային քաղաքականություն, տօներ, պատմամշակութային իրադարձություններ, կրթություն, հրատարակչություն, գրականություն, թատրոն, երգարուեստ, մարզական կեանք, մշակութային գործիչներ եւ միջոցառումներ, թանգարաններ, պատկերասրահներ, գեղարուեստ, ցուցահանդեսներ, միջմշակութային առնչություններ, մշակութաբանություն եւ ուսումնասիրություններ:

Ի տարբերություն մշակույթի, ընկերատնտեսական խնդիրները հիմնականում վերաբերում են ՀՀ-ին: Իհարկէ, դրան նպաստում է նաեւ ՀՀ-ի կողմից Սփիւռքից ակնկալուող աջակցութեան սպասումը, քանզի հայրենիքին աջակցելու Սփիւռքի ձգտումները յաճախ ուժգնանում են հենց երկրի ընկերատնտեսական դժուարությունների մասին տեղեկատուութեան ազդեցութեամբ: Հայօճախների տնտեսական վիճակի եւ ընկերային խնդիրների քննարկումը մամուլում կարելի է հայօճախի ներուժի ինքնագնահատման, խնդիրների լուծման ուղիների փնտրման, ինչպէս նաեւ դրա շուրջ համախմբման ու փոխօգնութեան տեսանկյունից:

Իրաական թեմաները բազմազան չեն, սակայն ընդգրկում են ՀՀ-ում եւ ընդունող երկրում առկա խնդիրները, ինչպէս եւ համազգային հարցերը:

Բարեգործութիւնը, հանդիսանալով Սփիւռքի հետ նոյնացուող եւ ՀՀ-ի կողմից ասանդաբար ակնկալուող գործունէություն, այդուհանդերձ մեծ արձագանգ չի ունեցել սփիւռքեան մամուլում:

Ազգային թեմաները յաճախ քննարկում են քաղաքական ենթախորքում: Այդ թեմաների բովանդակութիւնը ինքնութեան պահպանման եւ ընդհանրութեան ստեղծման՝ մամուլի կարելի բովանդակություն է:

Ամփոփելով սփիւռքիահայ մամուլի բովանդակութեան ընդհանուր պատկերը, կարող ենք նշել, որ այն ունի սփիւռքեան ընդհանրություններ եւ հայօճախի առանձնայատկություններ: Մամուլի հայկական բովանդակութեան վերլուծութիւնը ցոյց է տալիս տարբեր հայօճախներում մամուլի բովանդակութեան, գործառոյթների եւ դերակատարութեան նմանութիւններ: Նրանց բովանդակութիւնն առաւելապէս հայկական է, որն իր հերթին մեծապէս վերաբերում է ՀՀ-ին: Եթէ ծաալի առումով գերիշխում է ՀՀ տեղեկատուութիւնը, ապա դրական գնահատականով նիւթերով՝ սփիւռքեան լրատուութիւնը: Հայրենիքն առաւելապէս ներկայացում է քաղաքական, իսկ Սփիւռքը՝ մշակութային կողմով:

#### ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

Այսպիսով, հայկական մամուլը, որպէս էթնիկ մեդիա, հայօճախի համար ստանձնում է հետեւեալ դերերը.-

- հանդէս է գալիս որպէս հայօճախի հաստատութիւն.
- արտացոլում է հայօճախի ընկերային փոփոխությունները.
- հաստատում է հայօճախի ազդեցիկութիւնը եւ նրա տեղը ընդունող հասարակութեան մէջ.

- իրազեկում է հայօճախի իրաւունքների մասին.
- հանդիսանում է ինչպէս հիմնական տեղեկատուական տարածութեան բաղկացուցիչ, այնպէս էլ հայօճախի մասին տեղեկատուական ցանցի կարեւոր օղակ.
- օժանդակում է ընկերային պատշաճումին՝ ընդունող հասարակութիւնում.
- դառնում է ընկերային հիմնադրիւր՝ հայօճախը համալրող ներգաղթեալների համար.
- համախմբում է հիմնական հասարակութիւնից իրենց էթնիկ, մշակութային ու ընկերաբանական բնութագրիչներով տարբերուող եւ ինքնութեան պահպանմանը միտուած խմբերին:

Սակայն էթնիկ մամուլի գլխաւոր գործառոյթը սփիւռքեան ինքնութեան կառուցակցումն է: Այս հիմնական դերի տեսանկիւնից, Սփիւռքի այս երեք պարբերականների բովանդակութեան վերլուծութիւնը ցոյց տուեց, որ հայկական մամուլն ակնյայտօրէն շեշտադրում է միաւորող գործառոյթը՝ լուսաբանելով առաւելապէս հայկական տեղեկատուութիւն, կապելով էթնիկ խմբին Հայրենիքի հետ, օգնելով պահպանել լեզուն եւ մշակոյթը: Կողմնորոշող գործառոյթը, որով մամուլը օգնում է համարկուել ընդունող երկրում՝ տարածելով տեղեկատուութիւն հայօճախի եւ ընդունող հասարակութեան մասին, զիջում է միաւորող գործառոյթին: Սակայն միաւորող եւ կողմնորոշող պատմութիւնների որոշակի համամասնութիւնը նպաստում է երկակի տեսակէտերի, մօտեցումների, երկակի ինքնութեան ձեւաւորմանը, երբ էթնիկ խմբի ներկայացուցիչը գիտի եւ կարող է օգտագործել ընդունող եւ ծագման երկրների մշակոյթները, նորմերը եւն.: Այդպիսով, մամուլը դառնում է օգտակար աղբիւր էթնիկ խմբի համար: Մամուլի բովանդակութեան մէջ միաւորող եւ կողմնորոշող գործառոյթների համամասնութիւնն առանցքային է եւ կարող է պայմանաւորել ինչպէս մեղիասպառումը, այնպէս էլ ազդեցութիւնը ինքնութեան կառուցակցման վրայ:

Հայրենիքի մասին տեղեկատուութեան գերակշռութիւնը կամ միաւորող գործառոյթի շեշտադրումը, մի կողմից վկայում է Սփիւռքի ձգտումը՝ մշակութային երկատուածութեան իրավիճակում վերադառնալ արմատներին, մշակոյթին, անցեալին, միւս կողմից՝ էթնիկ մեղիայի հայաստանակենտրոն բովանդակութիւնը սփիւռքեան փոփոխուող ինքնութիւնը փորձում է դարձնել առաւել կայուն: Եւ վերջապէս, Հայրենիքը դառնում է հայկական տեղեկատուական դաշտի այն միջուկը, որի շուրջ համընդհանուր գաղափարներն ու էթնօմշակութային արժէքները վերարտադրում ու տարածում են Սփիւռքի հայօճախներում՝ անկախ նրանց տարբերութիւններից:

Մամուլն իր բովանդակութեան միջոցով միւս՝ խորհրդանշական գործառոյթը (արժէքների եւ գաղափարների տարածում, ինքնութեան պահպանում) հիմնականում կատարում է մշակութային եւ ազգային թեմաների, ինչ-

պէս նաեւ քաղաքական թեմաների քննարկման՝ նշուած թերթերում: Մշակութային միջսահմանային իրավիճակում եւ այլազգի միջավայրում ապրող հայերի համար սեփական մշակութային արժէքների վերաբերեալ մամուլի տեղեկատուութիւնը կարող է մշտաբար պահել ծովման վտանգի դէմ, ինչպէս նաեւ վերակազմաւորել հատուածական մշակութային ինքնութիւնը: Մշակութային նիւթերի բովանդակութեան միջոցով մամուլը նաեւ կարող է ամրագրել եւ պահպանել սեփական իւրայատուկ մշակութային դրամագլուխը եւ հարստացնել միջմշակութային դրամագլուխը: Էթնիկ ինքնութեան պահպանմանն է նպաստում նաեւ մամուլի բովանդակութեան մէջ ազգային թեմաների քննարկումը, պատմական յիշողութեան վերարտադրումը, էթնոսի պատմութեան վերաիմաստաւորումը: Հայոց Յեղասպանութեան մասին մամուլում արծարծուող թեման դրա օրինակն է:

Էթնիկ մամուլի բովանդակութեան տարածման շնորհիւ, խորհրդանշական տեղեկատուութիւն փոխանցելով ընդհանուր անցեալի ու Հայրենիքի մասին եւ Սփիւռքին մասնակից դարձնելով հայրենիքում ընթացող ամէնօրեայ գործընթացներին, ստեղծում է մշակութային ու էթնիկ միասնութիւն: Չնայած Սփիւռքի տարբեր հատուածների առանձնայատկութիւններին ու տարբերութիւններին, առաջանում է որոշակի էթնոմշակութային ընդհանրական արժէքների-հետաքրքրութիւնների ձեւաւորում:

## **DIASPORA NEWSPAPERS IN THE CONTEXT OF ETHNIC MEDIA** (Summary)

SYUZANNA BARSEGHYAN  
syuzanna.barseghyan@gmail.com

The paper critically examines the paradigm of ethnic media and its importance for ethnic and/or Diaspora communities. In this context three Diaspora newspapers from three different Armenian Diaspora communities are observed.

The paper notes that the study of Armenian Diaspora media has usually revolved around their history and the causes of and reasons for their birth in the context of the history of the given community. These studies, however, are not helpful in understanding the place and role of the ethnic media in the said community vis-à-vis the latter's current challenges.

The examination of Armenian Diaspora newspapers in the context of an ethnic media paradigm reveals their role as a social institution in the community and an actor in identity construction.

The paper studies three Diaspora Armenian newspapers published in Tehran, Los Angeles and Moscow, conducts a content analysis of them for the years 2005 to 2010, and draws a number of conclusions.